

Vergaderjaar 2016–2017

34 686

Raming der voor de Tweede Kamer in 2018 benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en raming van de ontvangsten

Nr. 3

BEGROTINGSTOELICHTING (UITGAVEN EN ONTVANGSTEN)

1. Leeswijzer

Artikel 3 «Wetgeving en controle Tweede Kamer» is ingedeeld in de volgende paragrafen:

1. Algemene doelstelling;
2. De artikelen;
3. Tabel budgettaire gevolgen van beleid en begrotingsvoorstellen;
4. Speerpunten en aandachtspunten 2018;
5. Risico's;
6. Kengetallen;
7. Bedrijfsvoeringsparagraaf.

Bij de artikelen 2 «Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer, alsmede leden van het Europees Parlement» en 4 «Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer» is gekozen voor een afwijkende opbouw om herhaling van de speerpunten, algemene/operationele doelstellingen en bedrijfsvoeringaspecten (zie hiervoor artikel 3) te voorkomen. Bovengenoemde indeling wijkt in verband met de bijzondere staatsrechtelijke positie van de Staten-Generaal op enkele punten af van de in de Rijksbegrotingvoorschriften (Rbv) voorgeschreven sjablonen/richtlijnen. Hieronder wordt dit toegelicht.

Juridisch verplicht

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid is geen regel met «juridisch verplicht» opgenomen. Hiermee wordt doorgaans inzichtelijk gemaakt voor welk deel van de begroting al juridisch afdwingbare verplichtingen zijn aangegaan. Bij de Tweede Kamer zijn de verschillende budgetten te beschouwen als apparaatskosten; de vrij beïnvloedbare ruimte daarvan is beperkt.

Bedrijfsvoeringsparagraaf

Gezien de overlap tussen de speerpunten en aandachtspunten voor 2018 en de accenten in de bedrijfsvoering, die vermeld zouden kunnen worden

in de bedrijfsvoeringsparagraaf, is volstaan met een verwijzing naar paragraaf 4.

Voor de goede orde wijzen wij erop dat tussen de Eerste en Tweede Kamer en de regering afspraken zijn gemaakt over het financieel beheer (bijlage bij Kamerstuk 29 833, nr. 17).

Afwijking door de regering van de door de beide Kamers opgestelde Ramingen kan in beginsel niet aan de orde zijn, tenzij hiervoor een evident zwaarwegende reden bestaat.

Voorafgaand aan het vastleggen van deze afspraken is het begrip «evident zwaarwegende reden» nader toegelicht door de Minister van Financiën tijdens de behandeling van de wijziging van de Comptabiliteitswet in de Eerste Kamer (Kamerstuk 29 833, C):

«In het licht van het met de Tweede Kamer gevoerde plenaire debat over het onderhavige wetsvoorstel heeft het kabinet besloten om algemene efficiencytaakstellingen voortaan niet meer door te vertalen naar de begrotingen van de beide kamers. De aangehaalde, eerdere opmerking van de regering waaraan wordt gerefereerd, moet thans zo worden geïnterpreteerd dat zowel een toets op passendheid in het budgettaire beleid als een toets op doelmatigheid, waarbij ook naar de kostenonderbouwing wordt gekeken, slechts op zeer marginale wijze zullen plaatsvinden.»

Uitgangspunt daarbij is dat de Eerste en Tweede Kamer in eerste instantie zelf verantwoordelijk zijn voor het financiële beheer en dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zich strikt beperkt tot de verantwoordelijkheden die voortvloeien uit de Comptabiliteitswet 2001.

Controle achteraf is daarbij een instrument om te beoordelen of beide Kamers bij hun financieel beheer binnen de grenzen blijven die de Comptabiliteitswet stelt. Daartoe worden de administraties van beide Kamers jaarlijks gecontroleerd door de Rijksauditedienst en vindt periodiek overleg plaats met deze dienst.

Financiële uitgangspunten

Het uitgangspunt voor de Raming 2018 is het meerjarencijfer voor dat jaar zoals opgenomen in hoofdstuk IIA van de rijksbegroting voor 2017 met betrekking tot de artikelen 2 «Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer», 3 «Wetgeving en controle Tweede Kamer» en 4 «Wetgeving en controle Eerste Kamer en Tweede Kamer» (Kamerstuk 34 550 IIA).

De mutaties naar aanleiding van de Voorjaarsnota 2017 hebben betrekking op het jaar 2017 (eindejaarsmarge/kasschuif).

De afronding van de Rijksbegroting is later dan de behandeling van de Raming in de Kamer. Uit deze afronding kunnen nog generieke mutaties voor de Raming voortvloeien, die vanzelfsprekend nog niet in deze staat zijn verwerkt.

2. De artikelen

Artikel 2: Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer, alsmede leden van het Europees Parlement

1. Algemeen

Onder dit artikel worden rechtspositionele uitgaven aan leden en oud-leden van de Tweede Kamer, alsmede hun nagelaten betrekkingen, evenals de schadeloosstelling aan de Nederlandse leden van het Europees Parlement geraamd¹.

2. Activiteiten

Zorgdragen voor uitbetalingen i.v.m. wettelijke regelingen

De Tweede Kamer draagt ingevolge de Wet schadeloosstelling leden Tweede Kamer (Stb. 1997, 250), de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Stb. 1969, 594) en de Wet schadeloosstelling leden Europees Parlement (Stb. 1979, 379) zorg voor de uitgaven uit hoofde van:

- schadeloosstelling leden Tweede Kamer (artikel 2.1);
- reis- en overige kostenvergoedingen leden Tweede Kamer (artikel 2.1);
- wachtgelden oud-leden Tweede Kamer (artikel 2.2);
- pensioenen oud-leden en hun nabestaanden (artikel 2.2);
- schadeloosstelling Nederlandse leden van het Europees Parlement (die niet door het Europees Parlement betaald worden) (artikel 2.3).

Aan deze activiteiten zijn de volgende kengetallen (aantallen gerechtigden) verbonden.

Tabel: aantallen gerechtigden pensioenen en wachtgelden oud-leden

Aantallen deelgerechtigden	2012	2013	2014	2015	2016
Pensioenen oud-leden	433	452	455	460	455
Wachtgelden oud-leden	89	66	55	36	15
Totaal	522	518	510	496	470

3. Budgettaire gevolgen van beleid

Begrotingsvoorstellen

Uitgaven (bedragen x € 1.000,-)

Artikel 2.2 pensioenen en wachtgelden	2021	2022
Verkiezingen 2021	1.500	500

De verhoging van de pensioenen en wachtgelden betreft een «voorbereidingsmutatie» en zal door BZK verwerkt worden in de ontwerp-begroting hoofdstuk IIA.

¹ Vanaf de zittingsperiode in het voorjaar van 2009 wordt de schadeloosstelling op twee leden na betaald door het Europees Parlement (en niet meer door de Tweede Kamer). Bij de verkiezingen van 2014 is één van deze twee leden herkozen en de schadeloosstelling van deze Europarlementariër drukt zeker nog tot de volgende verkiezingen van het Europees Parlement op de begroting van de Tweede Kamer.

De verhoging van artikel 2.2 pensioenen en wachtgelden in 2021 en 2022 houdt verband met de geplande Tweede Kamerverkiezingen in 2021. Gebruikelijk is om het verkiezingsjaar te verhogen met € 1.500 en het jaar na de verkiezingen met € 500. De reden voor de Ramingsbijstelling is het voorziene beroep op de wachtgeldregeling in het jaar van en het jaar na de verkiezingen.

Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 2: Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2: Uitgaven t.b.v. leden en oud-leden Tweede Kamer, alsmede leden van het Europees Parlement						
Verplichtingen	31.675	30.647	30.133	30.133	31.633	30.633
Uitgaven	31.675	30.647	30.133	30.133	31.633	30.633
1. schadeloosstelling	19.986	19.991	19.993	19.993	19.993	19.993
2. pensioenen en wachtgelden	11.586	10.553	10.037	10.037	11.537	10.537
3. schadeloosstelling Europarlementariërs	103	103	103	103	103	103
Ontvangsten	86	86	86	86	86	86

4. Kengetallen

In onderstaand overzicht zijn als achtergrondinformatie de gerealiseerde uitgaven en gemiddelden van de artikelonderdelen 2.1, 2.2 en 2.3 opgenomen voor de jaren 2014–2016 en prognoses voor 2017 t/m 2018.

Tabel gemiddelde uitgaven per lid

Artikel 2: Uitgave ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer (in € 1.000)	2014	2015	2016	2017	2018
2.1. schadeloosstelling	18.801	19.305	20.129	19.986	19.991
<i>gemiddeld per lid TK</i>	<i>125</i>	<i>129</i>	<i>134</i>	<i>133</i>	<i>133</i>
Eindheffing			2.454		
2.2. pensioenen en wachtgelden	8.859	8.775	8.606	11.586	10.553
2.3. schadeloosstelling leden Europees Parlement	144	99	103	103	103
– totaal 1, 2 en 3	<i>27.804</i>	<i>28.179</i>	<i>31.292</i>	<i>31.675</i>	<i>30.647</i>

Artikel 3: Wetgeving en controle Tweede Kamer

1. Algemene doelstelling

Taak van de Tweede Kamer

Als volksvertegenwoordiging heeft de Tweede Kamer twee hoofdtaken: controle van de regering en (mede)wetgeving. Deze taken vloeien voort uit de grondwetsartikelen 50 (vertegenwoordiging van het gehele Nederlandse volk), 65 tot en met 72 (werkwijze), 81 tot en met 87 (wetgeving), 105 (begrotingen), 137 en 138 (grondwetgeving) en enkele andere (grond)wetsartikelen.

De ambtelijke diensten

De ambtelijke diensten ondersteunen de Tweede Kamer bij haar parlementaire taken, waarborgen de continuïteit en kwaliteit, en maken het werk van de Kamer toegankelijk en inzichtelijk voor de samenleving.

2. Speerpunten en aandachtspunten 2018

Naast de algemene doelstelling worden er jaarlijks bepaalde accenten gelegd. De speerpunten en aandachtspunten voor 2018 worden in paragraaf 4 nader toegelicht.

3. Budgettaire gevolgen van beleid

Begrotingsvoorstellen

De uitgangspositie voor dit artikel is het meerjarencijfer 2018 gezien vanuit de ontwerpbegroting 2017 aangevuld met (structurele doorwerking van) de mutaties naar aanleiding van de Voorjaarsnota 2017.

De Tweede Kamer heeft «Voorjaarsnotamutaties» (supplettoire begrotingswijziging bij gelegenheid van de Voorjaarsnota 2017) aangemeld bij het Ministerie van BZK. Het gaat hierbij om:

Uitgaven (bedragen x € 1.000,-)

Artikel 3.1 Apparaat	2017
Eindejaarsmarge / kasschuif	2.400

Bij gelegenheid van de Najaarsnota 2016 is de begroting van de Tweede Kamer verlaagd met de zogenoemde eindejaarsmarge plus een kasschuif. Bij gelegenheid van de Voorjaarsnota 2017 wordt dit bedrag weer toegevoegd aan de begroting van de Tweede Kamer.

Artikel 3.4 Fractiekosten	2021	2022
Verkiezingen 2021	3.000	1.000

De verhoging van de fractiekosten betreft een «voorbereidingsmutatie» en zal door BZK verwerkt worden in de ontwerp-begroting hoofdstuk IIA.

De verhoging van artikel 3.4 fractiekosten in 2021 en 2022 (extrapolatiejaar) houdt verband met de geplande Tweede Kamerverkiezingen in dat jaar. Dit geldt eveneens voor de al eerder in de cijfers verwerkte verhoging in 2017 en 2018. Gebruikelijk is om het verkiezingsjaar te verhogen met € 3.000 en het jaar na de verkiezingen met € 1.000. De reden hiervoor is dat fracties na zetelverlies nog een jaar lang bevoorschot worden op basis van het oude zetelaantal.

Artikel 3: Wetgeving en controle Tweede Kamer (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	103.405	98.639	97.621	97.625	100.852	98.852
Uitgaven	103.405	98.639	97.621	97.625	100.852	98.852
3.1: apparaat	68.727	66.129	66.144	66.148	66.375	66.375
3.2: kennis en onderzoek	2.190	2.182	2.182	2.182	2.182	2.182
3.3: publicatie officiële documenten	1.782	1.777	1.777	1.777	1.777	1.777
3.4: fractiekosten	28.364	26.217	25.184	25.184	28.184	26.184
3.5: uitzending leden	430	429	429	429	429	429
3.6: parlementaire enquêtes	–	–	–	–	–	–
3.7: bijdrage ProDemos	1.912	1.905	1.905	1.905	1.905	1.905
Ontvangsten	3.966	3.966	3.966	3.966	3.966	3.966

4. Aandachtspunten 2018

In deze paragraaf worden de prioriteiten en aandachtspunten beschreven, die aan de basis van de Raming 2018 liggen. Met het oog op de continuïteit wordt nadrukkelijk voortgebouwd op de Raming 2017. Veel van de ontwikkelingen die in het afgelopen jaar in gang zijn gezet, lopen door in 2017 en 2018.

In de Raming 2017 heeft het presidium twee concrete speerpunten benoemd.

Het eerste is de informatiepositie van de Kamer. Een stevige informatiepositie is van cruciaal belang om, op een onafhankelijke manier, invulling te geven aan de controlerende en medewetgevende rol die de Tweede Kamer heeft. Op dit terrein zijn verschillende stappen gezet:

- Op initiatief van de Kamervoorzitter heeft de Klankbordgroep Versterking Kennis- en Onderzoeksfunctie (KVKO) onderzoek gedaan naar de eigen kennis- en onderzoeksfunctie. Het heeft geresulteerd in het adviesrapport «Kennis is macht», met aanbevelingen om de informatiepositie van Kamercommissies te versterken. Vanaf 1 januari 2017 werken drie commissies als experiment met het door de KVKO aanbevolen dienstverleningsconcept. Het is de bedoeling dat het concept per 1 september 2017 in alle commissies wordt ingevoerd, waarbij de uitkomsten van de experimenteerperiode zullen worden betrokken.
- In gesprekken met bewindspersonen heeft de Kamervoorzitter consequent aandacht gevraagd voor de informatiepositie van de Kamer. Dit heeft er toe geleid dat de Minister van Binnenlandse Zaken een notitie heeft opgesteld, waarin wordt ingegaan op de kaders van artikel 68 Grondwet. Deze notitie wordt op dit moment behandeld door de commissie voor Binnenlandse Zaken. Daarnaast heeft de Kamervoorzitter stappen gezet om de beantwoordingstermijn van schriftelijke vragen te verkorten.

Een tweede speerpunt dat in de Raming 2017 is benoemd, is transparantie. Het hoort bij een modern parlement om de verbinding te zoeken met de omringende wereld. Op dit terrein zijn verschillende stappen gezet:

- De app Debat Direct is gelanceerd en er is actief over gecommuniceerd. De app wordt inmiddels door ruim 159.000 mensen gebruikt.
- Op basis van signalen van buiten – onder meer wetenschappers en journalisten – is gewerkt aan een nieuw ontwerp van de website. De eerste nieuwe pagina's zijn in januari 2017 live gegaan. Later worden ook de achterliggende pagina's vernieuwd. Informatie is beter gestructureerd en er wordt meer aandacht gevestigd op het commissiewerk.
- Medio februari 2017 is het Open Data Portaal operationeel; een apart communicatiekanaal (opendata.tweedekamer.nl), specifiek gericht op professionals. Het gaat bijvoorbeeld om journalisten of wetenschappers die data/informatie zoeken die niet op de website te vinden is, of mensen die data/informatie willen gebruiken voor een eigen (web)applicatie.
- Er wordt voorzien in een extra open dag in mei 2017; die open dag wordt in samenwerking met Nationaal Comité 4 en 5 mei georganiseerd.

Om deze ambities te kunnen verwezenlijken, is – en wordt – gebouwd aan een professionele, slagvaardige ambtelijke organisatie. Op dit terrein zijn verschillende stappen gezet:

- De aanbevelingen uit het ABD-rapport zijn vertaald in een strategisch plan voor de ambtelijke organisatie, gericht op het realiseren van meer politieke dienstbaarheid. Er is een financieel jaarplan gemaakt voor de verdeling van capaciteit en middelen waarbij een verschuiving van personele capaciteit naar de griffies heeft plaatsgevonden. Voor de begrotingsuitvoering is een nieuwe rapportage aan het presidium in gebruik genomen. Deze biedt meer inzicht in financiën en geeft eveneens meer mogelijkheden tot sturing en bijsturing. Het opnieuw in

werking gestelde Auditcomité ondersteunt het presidium in haar toezichhoudende taak. Er zijn een veiligheidsplan en een Informatiestrategie vastgesteld, met kaders waarbinnen gewerkt moet worden.

- Bij de diensten DA, Communicatie, PenO en BOR en DIV wordt gewerkt aan een reorganisatie om beter te kunnen inspelen op ondersteuningsbehoeften van de politieke organisatie. Deze trajecten zijn in verschillende fasen. De reorganisatie bij DA en Communicatie wordt naar verwachting in 2017 afgerond. BOR, DIV en PenO verkeren in de beginfase. De organisaties van de Beveiligingsdienst en van FEZ worden herijkt.
- Er is een personeelsschouw uitgevoerd die inzicht biedt in de staat van de personele bezetting. Op basis hiervan wordt gewerkt aan kwaliteitsontwikkeling van medewerkers, leidinggevenden en de dienstverlening. Begin 2017 start een management development programma waarbinnen kwaliteitsontwikkeling en mobiliteit centraal zullen staan. De dienstverlening aan Kamerleden en fracties door ondersteunende diensten wordt verbeterd door de totstandkoming van één loket. Deze integrale dienstverlening wordt momenteel voorbereid.

Vooruitblik – Raming 2018

In de voorliggende periode komen er nieuwe uitdagingen op ons pad. Op 23 maart 2017 wordt een nieuwe Kamer geïnstalleerd. De renovatie van het Binnenhof komt dichterbij. Informatie komt steeds sneller en van steeds meer kanten tot ons, en het wordt steeds lastiger om objectieve informatie van nepnieuws te scheiden. Het zijn ontwikkelingen waar de Kamer op inspeelt. Daarbij blijven de eerder benoemde speerpunten richtinggevend.

Aandachtspunten informatiepositie Kamer

- De Voorzitter blijft de bewindslieden actief aanspreken op het voldoen aan de informatieplicht. Uit verschillende voorbeelden blijkt dat actieve informatieverstrekking door de regering aan de Kamer nog altijd niet vanzelfsprekend gaat.
- De nieuwe werkwijze voor de commissies wordt geïmplementeerd. Parallel daaraan wordt de Kamerorganisatie aangepast en toegerust op deze nieuwe manier van werken.
- In het verlengde daarvan wordt de rol van commissies en commissievoorzitters versterkt. Veel van het Kamerwerk gebeurt in commissieverband. De Kamer is erbij gebaat dat deze commissies een stevige positie hebben, dat ze optimaal kunnen functioneren en dat ze aanzien genieten. Op basis van een quickscan wordt gekeken welke mogelijkheden er zijn om commissievoorzitters beter te faciliteren. Tevens wordt gekeken naar de fysieke inrichting van de commissiezalen, om commissievergaderingen dynamischer en aantrekkelijker te maken.

Aandachtspunten transparantie Kamerwerk

- De transparantie van het parlementaire proces is verbeterd door onder meer de introductie van Debat Direct, de vernieuwde website en het Open Data Portaal. De afhankelijkheid van de digitale infrastructuur wordt daardoor steeds groter en de beveiliging van de digitale infrastructuur en informatie is daarmee ook een groeiend aandachtspunt. In overleg met relevante en kundige overheidsinstanties en met een intensivering van de eigen maatregelen en voorzieningen zal de beveiliging tegen cybercrime worden geïntensiveerd. De verder implementatie van de baseline informatiebeveiliging is daarbij van groot belang.

- De voorbereidingen van de renovatie van het Binnenhofcomplex zullen, net als in 2017, ook in 2018 aandacht vragen van de organisatie. Belangrijkste aandachtspunt daarbij is dat de Kamer toegankelijk en het Kamerwerk zichtbaar blijft, ook als de Tweede Kamer verhuist naar de tijdelijke huisvesting op Bezuidenhoutseweg 67. De planning is dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken, de huidige gebruiker, medio 2017 uit dit pand naar het gerenoveerde VROM-gebouw aan de Rijnstraat verhuist. Het pand wordt daarna geschikt gemaakt voor de tijdelijke huisvesting van de Tweede Kamer. Er is gestart met de ontwikkeling van een Programma van Eisen. Een door het Rijksvastgoedbedrijf geselecteerde architect zal met bouwkundige adviseurs voorstellen doen voor de aanpassingen. De functionaliteit zal zo veel mogelijk gelijk zijn aan die van de huisvesting op het Binnenhof. Waar dit niet mogelijk is worden passende maatregelen getroffen.
- Om aan te sluiten bij het (toenemende) belang dat de maatschappij aan audiovisuele communicatie hecht, worden de audiovisuele faciliteiten doorontwikkeld. De functionaliteiten en het gebruiksgemak van de app Debat Direct worden in 2018 verder verbeterd. De vormgeving van de nieuwe website wordt over de gehele linie doorgevoerd, en er worden nadere stappen gezet om informatie nog toegankelijker en gestructureerder weer te geven. Verder komt er de mogelijkheid om bij het uitzenden en streamen van de debatten in de commissiezalen over te gaan van robotregie naar mobiele regie; dat sluit aan bij de ambitie om commissievergaringen dynamischer en aantrekkelijker te maken.

De primaire focus ligt, kortom, ook in 2018 op een verdere versterking van de informatiepositie van de Kamer en het zichtbaar en inzichtelijk maken van het Kamerwerk. Daarnaast brengt het aantreden van een nieuw kabinet en een nieuwe Kamer de volgende aandachtspunten met zich mee, waar in de Raming 2018 rekening mee wordt gehouden:

- Er wordt geïnventariseerd aan welke (aanvullende) ondersteuning fracties behoefte hebben. Het kan gaan om ondersteuning die binnen de Kamer georganiseerd kan worden, maar bijvoorbeeld ook om externe cursussen/scholing.
- Voorzien is in ieder geval dat intensieve(re) ondersteuning van wetgevingsprocessen nodig is. Het nieuwe kabinet legt in 2018 naar verwachting (veel) nieuwe wetgeving voor aan de Tweede Kamer. Mogelijk doet dat een extra beroep op de capaciteit ter ondersteuning van Griffie Commissies en bureau Wetgeving.

Daarnaast zal de ontwikkeling van de ambtelijke organisatie naar een professionele en zakelijke dienstverlenende organisatie ook in 2018 doorlopen. Naar verwachting zullen de in gang gezette reorganisatietrajecten in 2018 worden afgerond.

Tenslotte zal de veiligheid van de Kamer, zowel de fysieke veiligheid als de informatieveiligheid een blijvend speerpunt zijn.

5. Risico's

Het terugdringen van de externe inhuur is belangrijk. Ook in 2018. Tegelijkertijd moet voorkomen worden dat er onnodige risico's worden genomen en er zaken blijven liggen of dat de continuïteit van de dienstverlening in gevaar komt. Dat speelt met name op het terrein van de automatisering en de informatiebeveiliging.

6. Kengetallen

Deze kengetallen zijn opgenomen in de Staat van de Tweede Kamer.

7. Bedrijfsvoeringsparagraaf

De accenten in de bedrijfsvoering van de Tweede Kamer voor 2018 zijn in paragraaf 4 reeds toegelicht.

Artikel 4: Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer

1. Algemeen

Het onder dit artikel opgenomen budget ten behoeve van wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer betreft de kosten van interparlementaire activiteiten.

2. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel budgettaire gevolgen van beleid

Artikel 4: Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	1.467
Uitgaven	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	1.467
3. interparlementaire betrekkingen	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	1.467
Ontvangsten	23	23	23	23	23	23

De raming van artikelonderdeel 03. «interparlementaire betrekkingen» heeft betrekking op de volgende onderdelen:

- uitzending Kamerleden naar internationale organisaties;
- aandeel Nederland in de kosten van interparlementaire organen;
- contacten tussen de parlementen van het Koninkrijk;
- ontvangst van buitenlandse parlementsleden en delegaties van internationale organisaties;
- de Nederlandse groep van de Interparlementaire Unie (IPU).

3. Kengetallen

In onderstaand overzicht zijn in meerjarig perspectief (2012–2016) de uitgaven met betrekking tot dit artikel opgenomen. Voorts zijn, afgeleid hiervan, gemiddelden per Kamerzetel (van Eerste en Tweede Kamer) opgenomen.

Tabel gemiddelde uitgaven per lid

Artikel 4: Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer (in € 1.000)	2012	2013	2014	2015	2016
totaal apparaat	–	–	–	–	–
<i>gemiddeld per zetel (225)</i>	–	–	–	–	–
Interparlementaire betrekkingen	1.029	1.384	1.799	1.357	1.070
totaal artikel 4	1.029	1.384	1.799 ¹	1.357	1.070
<i>gemiddeld per zetel (225)</i>	5	6	8	6	5

¹ De hogere uitgaven in 2013 en 2014 houden verband met de (voorbereidingen van) de organisatie door Nederland van de Parlementaire Assemblee van de NATO in november 2014 te Den Haag.

3. Het verdiepingshoofdstuk

Artikel 2. Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer, alsmede leden van het Europees Parlement

Opbouw (verpl.=) uitgaven (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2: Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer, alsmede leden van het Europees Parlement						
Stand ontwerp-begroting 2017	31.675	30.647	30.133	30.133	30.133	
2.1: schadeloosstelling	19.986	19.991	19.993	19.993	19.993	
2.2: pensioenen en wachtgeld	11.586	10.553	10.037	10.037	10.037	
2.3: schadeloosstelling Europarlementariërs	103	103	103	103	103	
<i>Nog niet opgenomen in een begrotingsstuk:</i>						
<i>Artikelonderdeel 2.2: pensioenen en wachtgeld</i>					1.500	
<i>Verkiezingen 2021</i>						
Stand ontwerp-begroting 2018	31.675	30.647	30.133	30.133	31.633	30.633
2.1: schadeloosstelling	19.986	19.991	19.993	19.993	19.993	19.993
2.2: pensioenen en wachtgeld	11.586	10.553	10.037	10.037	11.537	10.537
2.3: schadeloosstelling Europarlementariërs	103	103	103	103	103	103

Opbouw ontvangsten (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Artikel 2. Ontvangsten leden en oud-leden						
Stand ontwerp-begroting 2017	86	86	86	86	86	
Stand ontwerp-begroting 2018	86	86	86	86	86	86

Artikel 3. Wetgeving en controle Tweede Kamer

Opbouw (verpl.=) uitgaven (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
3: Wetgeving en controle Tweede Kamer						
Stand ontwerp-begroting 2017	101.005	98.639	97.621	97.625	97.852	
3.1: apparaat	66.327	66.129	66.144	66.148	66.375	
3.2: kennis en onderzoek	2.190	2.182	2.182	2.182	2.182	
3.3: publicatie officiële documenten	1.782	1.777	1.777	1.777	1.777	
3.4: fractiekosten	28.364	26.217	25.184	25.184	25.184	
3.5: uitzending leden	430	429	429	429	429	
3.6: parlementaire enquêtes	–	–	–	–	–	
3.7: bijdrage aan ProDemos	1.912	1.905	1.905	1.905	1.905	
<i>Nog niet opgenomen in een begrotingstuk:</i>						
<i>Artikelonderdeel 3.1: apparaat</i>						
<i>Eindejaarsmarge 2016 + kasschuif</i>					2.400	
<i>Artikelonderdeel 3.4: fractiekosten</i>						
<i>Verkiezingen 2021</i>					3.000	
Stand ontwerp-begroting 2018	103.405	98.639	97.621	97.625	100.852	98.852
3.1: apparaat	68.727	66.129	66.144	66.148	66.375	66.375
3.2: kennis en onderzoek	2.190	2.182	2.182	2.182	2.182	2.182
3.3: publicatie officiële documenten	1.782	1.777	1.777	1.777	1.777	1.777
3.4: fractiekosten	28.364	26.217	25.184	25.184	28.184	26.184
3.5: uitzending leden	430	429	429	429	429	429
3.6: parlementaire enquêtes	–	–	–	–	–	–
3.7: bijdrage ProDemos	1.912	1.905	1.905	1.905	1.905	1.905
Opbouw ontvangsten (in € 1 000)						
3: Wetgeving en controle Tweede Kamer						
Stand ontwerp-begroting 2017	3.966	3.966	3.966	3.966	3.966	
Stand ontwerp-begroting 2018	3.966	3.966	3.966	3.966	3.966	3.966

Artikel 4. Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer

Opbouw (verpl.=) uitgaven (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
4: Wetgeving en controle Eerste Kamer en Tweede Kamer						
4.3: interparlementaire betrekkingen	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	
Stand ontwerp-begroting 2017	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	

Opbouw (verpl.=) uitgaven (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2018	1.472	1.467	1.467	1.467	1.467	1.467

Opbouw ontvangsten (in € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
---------------------------------	------	------	------	------	------	------

4: Wetgeving en controle Eerste Kamer en Tweede Kamer

Stand ontwerpbegroting 2017	23	23	23	23	23	
------------------------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	--

Stand ontwerpbegroting 2018	23	23	23	23	23	23
------------------------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------